

Anotace

Upozornění: Z důvodu zdravotní situace v tomto roce se v průběhu příprav změnil jazyk konference. V některých případech je tedy anotace uvedena v angličtině, ačkoli příspěvek bude nakonec přednesen česky.

Marcela Andoková: Dynamické chápanie času a večnosti u sv. Ambróza

V biblickom ponímaní predstavuje večnosť ('*ôlām*) dlhé obdobie alebo veľmi vzdialený čas a principiálne neodkazuje na posmrtný život človeka ako taký, ale na trvalý stav požehnania, ktorým ho Boh zahrňa pre jeho vernosť. Na druhej strane kresťanské chápanie, v mnohých aspektoch vychádzajúce z grécko-rímskeho vnímania času a večnosti, privádza často ranokresťanských a patristických autorov k alegorickej interpretácii časových úsekov či údajov v Biblii (*tempora*). Takáto alegorická interpretácia času vychádza predovšetkým z alexandrijskej exegetickej školy a vo svojich biblických prácach ju hojne reflektuje tiež svätý Ambróz. Milánsky biskup pritom nutne neaplikuje biblické poslanstvo na život jednotlivca, ktorý v ňom hľadá svoj vzor, ale skrze dynamiku opisu stvorenia vníma celé dejiny spásy, ktoré sú odrazom osobných dejín každého jednotlivca. Navyše tento opis stvorenia, zasadený do interpretačného rámca dejín spásy, je u Ambróza neraz vyjadrený poetickou formou. Preto nás v predkladanom príspevku zaujíma, či a do akej miery sa tento jeho prístup k interpretácii časových údajov v Písme líši v jeho exegetických prácach, zvlášť v *Komentári k Lukášovmu evanjeliu* (*Expositio Evangelii secundum Lucam*) a v jeho výklade Ž 36 LXX (*Explanatio psalmorum XII*) na jednej strane, a v poetických textoch reprezentovaných jeho hymnom *Aeternae rerum conditor* na strane druhej. Na základe analýzy vybraných biblických pasáží či veršov chceme demonštrovať, že Ambróz vo svojom výklade neraz spája dejinnú a kristologickú interpretáciu a jeho cieľom je poukázať na Krista ako na završenie celého zjavenia.

Veronika Černušková: Nová budoucnost pokřtěného: vysvobození z moci osudu? Poznámky Klementa Alexandrijského k valentinovským naukám o křtu

Klement si v tzv. Výpiscích z Theodota poznamenává několik výpovědí valentinovských gnostiků o Ježíšově křtu a možné participaci vyvolených lidí na něm. V pojetí těchto valentinovských autorů křest znamená naprostý zlom v životě vyvoleného: do chvíle křtu byl takový člověk stejně jako ostatní v moci osudu a astrálních sil, křtem je z osudu vysvobozen a mocnosti, jež určují dráhy hvězd a vládnou jejich prostřednictvím, již nad ním nemají žádnou moc. V tomto příspěvku bych ráda ukázala, ve kterých bodech Klement s těmito autory nesouhlasí a jak jejich názory konfrontuje s pojetím křtu ve všeobecné církvi.

Pavel Dudzik: Jak se dostal obrat „před všemi věky“ do kréda? Užití výrazu „před věky“ v raně křesťanských textech do ariánského sporu

Jedním z charakteristických rysů nauky Areia z Alexandrie je tvrzení, že pouze o Bohu Otci lze vypovídat, že je věčný, kdežto o Synu lze říci pouze tolik, že mu náleží bytí před věky. Areios se zjevně domníval, že Syn není věčný tak, jak Bůh Otec je věčný, a že lze myslet jakýsi počátek Synova bytí před věky. Výraz „před věky“ v tomto jeho konceptu patrně hrál významnou roli. Jak tedy byl výraz „před věky“ užíván v rané církvi? Byl používán souznačně s věčný (*aei*, *aidios*)? A jak se dostala formulace „(Boží Syn) zrozený před všemi věky“ do kréda? Lze „před věky“ pokládat za výraz biblický? V příspěvku se zaměřím na užití výrazu „před věky“ ve výpovědích o Božím Synu v předníkajských raně křesťanských textech a pokusím se naznačit možné cesty, jimiž se mohl dostat do vyznání víry církve.

Markéta Dudziková: „Všechno má svůj čas a každá věc pod nebem vhodný okamžik.“ Čas a ctnost v Homiliích na knihu Kazatel Řehoře z Nyssy

Podle Řehoře z Nyssy ukazuje biblická kniha *Kazatel* marnost smyslově vnímatelného světa proto, aby člověka přivedla od smyslových dober k hledání pravého dobra, jímž je ctnost. Podle Řehoře je však skutečným dobrem a opravdovou ctností Bůh sám a ten se zásadním způsobem liší od všeho stvořeného. Otázka tedy zní, jak se díky výstupu od smyslového k inteligibilnímu může stvořená bytost podílet na Stvořiteli. Nad Řehořovou interpretací Kazatelových výroků o čase (χρόνος) a vhodném okamžiku (καιρός) si budu všímat toho, proč podle Řehoře čas ve smyslu okolnosti nezávislé na lidské vůli nemůže mít žádný vliv na etickou hodnotu lidského jednání, a budu se ptát, zda je přesto lidská ctnost nějak určena tím, že člověk existuje v čase. Má čas také vyšší, alegorický smysl?

Jan A. Dus: *Jeden den je jako tisíc let: židovská a křesťanská apokalyptika (2Pt 3,8)*

Oblíbený verš z Druhé Petrovy epištoly je obvykle interpretován jako řešení otázky odložené parúsie Ježíše Krista. Nicméně, hned následující verš (2Pt 3,9) nabízí jiné vysvětlení, tj. že Pán nám dává více času k pokání. Toto vysvětlení je v lepším souladu se starozákonním zdrojem verše, což je Mojžíšův kající žalm (Žalm 90). Co toto napětí vypovídá o židovském a křesťanském pojetí času?

Radka Fialová: *Mezi starobylostí a novostí – interpretace křesťanství u apologetů 2. století*
Starobylá moudrost, nebo „Traditionsbruch“? Je vetustas zárukou pravdivosti?

Důraz na starobylost a mos maiorum neboli zvyklosti předků byly v antice velmi ceněnými hodnotami. To je také důvod, proč někteří z apologetů 2. století ve svých spisech prezentují křesťanství jako starobylou moudrost, která vstřebala to nejlepší z židovského náboženství i řecké filosofie. Řeckým filosofům přisuzují alespoň částečné poznání skutečnosti v podobě podílu na Logu, který je jako Boží slovo ztotožněn s Ježíšem Kristem a v plnosti se projevil teprve jeho vtělením. Tento absolutní nárok křesťanství na pravdivost se nicméně potkává se snahou udržet radikální novost Ježíšova učení, oním zlomem v čase, od něhož se dodnes odvíjí náš letopočet. Podívejme se blíže na polemiku křesťanských otců o původu křesťanství

Jiří Hoblík: *The Developement of the Christian Concept of Orientation*

My paper will deal with the concept of the religious orientation, especially as developed by Christianity in the first four centuries of its history. The idea of “orientation” in its everyday sense (“to be oriented in something / somewhere”) turns out to be historically secondary to religious orientation as conceived in terms of aiming to a symbolic reference point, which is represented in Christianity by the sun phenomenon as a symbol of Christ/God. We understand the orientation, among other things, as a focus on the symbols of God’s relationship to man and the world. We would also like to point out that the history of religious orientation precedes a much later development of modern philosophy of orientation, beginning with I. Kant.

Filip Horáček: *Synesios z Kyrény, Salvation and Time in Synesius*

The perspectives on salvation and time in Synesius’ works are strikingly varied according to addressees of his different writings. While his prayers had probably no audience at all, his

treatises had a philosophically specialized readership, Non-Christians clearly included; further, some letters spoke privately to author's spiritual brother, some other to Christian, ecclesiastical public, etc. While basic Christian concepts are excluded in some texts, they play a strong part in other, howbeit it is always under a strong Neoplatonic influence. The synopsis provokes questions about consistency of the typically Christian and Non-Christian traits of the author's notion of salvation.

Róbert Horka: *Vyjadrenie časnosti a večnosti v epose Život svätého Martina Venantia Fortunata*

Hagiografický epos *Život svätého Martina* je jedinou epickou skladbou Venantia Fortunata, ktorý je právom nazývaný posledným antickým a prvým stredovekým latinským básnikom. V štyroch knihách poeticky spracováva prozaické spisy Sulpicia Severa: *Život svätého Martina* a *Dialógy*. Zároveň však do látky prináša aj vlastný pohľad. Martin je preňho stelesnením Krista na zemi, ktorý namiesto neho chodí po celej krajine a koná zázraky. Tomuto obsahu zodpovedá aj forma záznamu životných príbehov ako cesty, pričom sa využíva časová postupnosť reprezentovaná výzarmi: potom, odtiaľ, ďalej, na to a pod. ako dynamický princíp, ktorý spája jednotlivé epizódy Martinovho života do súvislého príbehu. Naproti tomu na záver 2., 3. a 4. knihy je opísaná apoteóza Martina statickými ekfrázami, ktoré dokumentujú nemennosť a stabilitu blaženej večnosti v nebi. Fortunátus celý dej zastaví a zmení ho na obraz, či mozaiku plnú zlata a drahokamov. Tak sa mu podarilo aj v básnickej skladbe vyjadriť časnosť a pominuteľnosť pozemského života formou cesty a stabilitu a nemennosť večnosti formou obrazu.

Tereza Huspeková: *Between the Flesh and the Spirit: Inspirations from Irenaean Anthropology*

The focus of this paper is on selected issues in theological anthropology inspired by the thought of Irenaeus of Lyons. The context of my reflection is the recent challenge of cognitive anthropology, which seeks to reduce human spiritual life to biological factors and 'explain-away' the human tendency to create various images of God as a by-product of evolution. This approach seems to contradict the Christian worldview, which sees man as both material and spiritual being created by God. However, I would like to show that such 'new' issues can be dealt with by means of 'old' tools: that is, when we face problems which do not fit into the grid of traditional theological terms, we can seek inspiration from authors who lived before these terms were coined. For this reason, I have decided to draw on Irenaeus of Lyons. In his dynamic anthropology, human weakness is a place where God reveals his power, the flesh becomes a vessel for the Spirit, and the body is a space where God's glory shines forth. From this perspective, human fragility can be seen not as an obstacle, but as a path to God, and our 'animal', evolutionary ancestry as material for the creation of man. Hence, the goal of this paper is 1) to point to selected aspects of Irenaean anthropology, where the human, bodily condition is treated as a place of God's transforming activity, and 2) to consider possibilities of applying these ideas to issues raised by the discussion on the field of secular anthropology.

Lenka Karfíková: *Čas a intence u Augustina*

The article elaborates Augustine's concept of the intention of the soul, which is substantial for his idea of time. This motif, very important in the eleventh book of the "Confessions", gradually crystallises in Augustine's earlier works. In the treatise "On the Immortality of the Soul", both intention and time are dealt with in the analysis of movement. In connection

with sense perception, time and intention are discussed in the sixth book "On Music". Having analysed both these texts, as well as the eleventh book of the "Confessions", the article tries to summarise Augustine's idea of time as an interval with its beginning and end centred through the intention of the soul.

Viacheslav V. Lytvynenko

Reception of Athanasius' Anti-Arian polemic about Christ, Time, and Creation in 16th-century Slavonic Panegyric to St. Hypatius of Gangra

This presentation will begin by describing Athanasius' anti-Arian arguments in his main theological work, Orations against the Arians. It will briefly explain the context in which Athanasius wrote and the major views on the main issue in the trinitarian controversy of his time. The bulk of the presentation will be devoted to the discussion of how Athanasius' points about Christ, time, and creation found their expression in the Slavonic Panegyric to St. Hypatius of Gangra (a fourth century martyr and one of the participants in the Nicene Council) written by Zinoviy Otenskiy (late 15th century – 1571/72) in response to the Trinitarian controversy in 16th-century Russia. The topic of the presentation is part of the larger project "Zinoviy Otenskiy as a Source of the Trinitarian Polemic in 16th-Century Russia: Introduction, Texts, and Translation".

Magdalena Marunová: Gregory of Nyssa's *In illud: Tunc et ipse Filius*

Gregory of Nyssa refutes the Eunomian interpretation of 1 Cor 15:28 which tries to prove that Christ's subjection indicates inferiority to the Father. The subjection is a change connected with temporality, which is absolutely incompatible with a divinity that is immutable. Gregory's solution to the problem consists of showing that the subjection does not refer to the divinity of Christ but to his body, which is formed by the entirety of mankind. When all the evil mixed with created beings will be completely destroyed and will pass into non-existence, and all rational nature will accept Christ, then the whole of creation will become one body, the body of Christ – and then Christ will subject this body of his own to the Father.

Edita M. Mendelová: Vztah mezi Bohem a člověkem v díle Abba Dorothea z Gazy

Příspěvek se zabývá tématem vztahu mezi Bohem a člověkem, jak se odráží v díle palestinského mnišského autora, Abba Dorothea z Gazy (*505 – †560/580). Dorotheos své dílo – jednadvacet „Doctrinae diversae“ – nenapsal, nýbrž proslovil jako přednášky pro mnichy. Ti je písemně zafixovali a pronesli do dalších staletí. Článek však vychází, vzhledem k tématu, z prvních čtyř „Poučení“ (1. – 4.) a z „Poučení“ č. 14., v nichž Abba Dorotheos rozvíjí na základě prvních kapitol Genesis Boží plán s člověkem, jeho pád a záchranou strategii pro život s Bohem na věčnosti. Ukazuje, jaký obraz podle Božího vzoru měl člověk zpřítomňovat, poněvadž ovšem došlo ke hříchu, Boží plán se zkomplikoval, ale Bůh nerezignoval a člověka hledal, doprovázel a nikdy s ním neztratil vztah. První čtyři „Instructiones“ rozebírají teologii těchto biblických základů, která pak vyústí do dalších „Poučení“, která tento vztah dokumentují. Příspěvek si však všimne ještě „Instructio“ č. 14., poněvadž zde dochází k budování „domu ctností“, v němž vztah mezi člověkem a Bohem dostává svou konkrétní podobu. Článek dokládá přínos palestinského mnišství 6. století po Kr., ke kterému náš autor náležel.

Pavel Milko: *Nús, člověk a Bůh*

Nús hraje v patristickém myšlení velmi důležitou roli. Je spojován se stvořením člověka „podle obrazu a podobenství Božího“. Je místem setkávání se Boha s člověkem, dalo by se říci, že je orgánem kontemplace. Nús potom umožňuje patristickým autorům velmi snadno spojovat dnes těžko pochopitelné. Askési a teologii – teorii a praxi.

Příspěvek poukáže na antické chápání pojmu a jeho užití v patristice a z toho plynoucí různé těžkosti, s kterými se dnes setkáme při jeho chápání a překladu.

Jana Plátová: „Nevíte, že jste Boží chrám a Duch svatý ve vás přebývá?“ Role verše 1Kor 3,16 v Klementově učení o připodobnění Bohu

Je všeobecně známo, že Klementovo učení o připodobnění Bohu čerpá jak z platónských, tak z biblických zdrojů. Nejčastěji bývá v této souvislosti odkazováno na Platóna, *Tht.* 176ab: ὁμοίωσις θεῷ κατὰ τὸ δυνατόν a Gn 1:26: ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. Kromě těchto důležitých míst se Klement ve svém učení o „pravém gnostikovi“ opakovaně odvolává na jiné starozákonní i novozákonní verše, které ve své koncepci hojně využívá a různě parafrázuje. Ve svém příspěvku ukáži, jakou roli v Klementově učení o dokonalosti gnostika hraje 1Kor 3,16: „Nevíte, že jste Boží chrám a Duch svatý ve vás přebývá?“. Budu přitom vycházet převážně z textů čtvrté a sedmé knihy *Stromat.* Budu hledat odpověď na otázku, zda dokonalosti, resp. připodobnění Bohu člověk podle Klementa dosahuje již zde na této zemi nebo až na věčnosti. Dále si budu všimnout úzké souvislosti s jinými pavlovskými i nepavlovskými verši a poukážu rovněž na Klementovu inspiraci spisy apoštolských otců (zvl. Ignácem z Antiochie a Klementem Římským).